

Бібліометричні технології та наукометричні дослідження

Дискусія про роль і місце науки в сучасному суспільстві набирає сьогодні дедалі більшої гостроти. Доводиться констатувати, що в Україні змістовну державну політику з розвитку науки та освіти чиновники намагаються підмінити «оптимізаційними» заходами, орієнтованими на зменшення коштів, які виділяються на дослідження. Така ситуація значною мірою спричинена відсутністю конструктивного діалогу між науковою спільнотою, представниками управлінських інституцій та суспільством загалом. Саме питання налагодження такого діалогу були пріоритетними на семінарі «Бібліометричні технології та наукометричні дослідження», в якому взяли участь понад 40 фахівців. Робота семінару розпочалася з доповіді зав. відділу НБУВ, канд. техн. наук **Л. Й. Костенка** «Наукометрія: методологія та інструментарій». Доповідач сформулював нове визначення наукометрії як інструменту моніторингу та експертного оцінювання і прогнозування розвитку науки. На його переконання, така дефініція цілком відповідає принципам «Лейденського маніфесту наукометрії» (2014 р.), які визначають місію наукометрії, у першу чергу, як супровід дослідницької діяльності, а не адміністративних процесів реформування освітньої та наукової сфер. Відповідно до запропонованого визначення, було уточнено об'єкт, предмет і методи наукометрії. Об'єктом є наукова сфера суспільства, предметом – експертне оцінювання та прогнозування дослідницької діяльності на основі моніторингу документальних комунікацій. До методів наукометрії Л. Й. Костенко запропонував віднести: бібліометричні, імовірно-статистичні та експертні оцінки. На завершення доповідач представив інформаційно-аналітичну систему «Бібліометрика української науки», а також зазначив, що на базі створеної системи можуть бути реалізовані проекти «Бібліометрика країн Східної Європи / слов'янських країн / МААН».

Підвищений інтерес у присутніх викликала доповідь директора ТОВ «Видавнича служба УРАН», канд. іст. наук **Д. В. Соловяненка** «Провайдер бібліометричних даних української періодики», у якій було обґрунтовано доцільність входження української наукової періодики у загальнодоступні світові науково-інформаційні системи. Доповідач презентував проект створення відкритої технологічної платформи на базі програмної системи Open Journal System, яка забезпечує процеси редакційного опрацювання, публікації та післяпублікаційної підтримки наукових періодичних видань з можливістю отримання показників статистики звернень до них і показників цитування. Наголошувалося, що участь в проекті для видавців, у т. ч. приватних, безкоштовна. Згадана платформа забезпечує повну сумісність з міжнародними бібліометричними та науково-інформаційними системами. Д. В. Соловяненко відзначив інтеграційну спрямованість проекту. Він надає хостинг сайтам наукових журналів, формуючи єдину базу даних суб'єктів і об'єктів наукової діяльності. Міжнародним партнерам завжди вигідніше та простіше налагоджувати ділові стосунки з такими проектами, а не з окремими видавцями. У доповіді були також наведені цікаві статистичні дані. Так, ста-

ном на жовтень 2015 р., база даних проекту містила 270 наукових журналів з 63 університетів та НДІ, 55 тис. статей 13 тис. авторів. Загальна кількість цитувань становила понад 630 тис. Вектор подальшого розвитку проекту – створення державного реєстру вчених, які мають код ORCID (Open Researcher and Contributor ID). Наголошувалося, що реєстрація для одержання коду ORCID відкрита та безкоштовна для всіх учених світу. Доцільність отримання цього унікального коду полягає в тому, що він є єдиним ідентифікатором вченого для всіх баз даних наукової інформації і він дає змогу встановлювати наукові зв'язки незалежно від галузі дослідницької діяльності та національних кордонів.

Ґрунтовнішою вирізнявся виступ старш. наук. співробітника Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України **В. П. Рибачука**, який ознайомив присутніх із зарубіжною практикою оцінювання наукових установ на основі бібліометричних індикаторів. Доповідач охарактеризував три підходи до оцінювання результативності дослідницької діяльності, котрі використовуються у Великій Британії, Німеччині та Польщі. Британська модель є суто експертною і передбачає одержання експертної оцінки на підставі вивчення матеріалів, наданих установою. Ці матеріали мають розкривати суть дослідження, досягнутий результат, його вплив на суспільний розвиток і докази цього впливу. Результат оцінки – присвоєння установам репутаційних критеріїв за 4-бальною шкалою (1–4): 4 – установа, що має світове значення, 3 – установа, що має міжнародне визнання, 2 – установа, визнана на національному рівні, 1 – установа, яка не пройшла експертизу. Польська модель є «нумерологічною». Установа заповнює анкету, аналіз якої передбачає обробку представлених у ній даних і одержання кількісного показника. Він і має визначати подальшу долю установи. Німецька модель оцінювання результативності наукової діяльності є проміжною. Вона передбачає як аналіз бібліометричних показників, так і одержання експертного висновку, що є визначальним.

У процесі жвавих дискусій учасники семінару дійшли таких висновків:

- необхідно більш активно популяризувати та втілювати в практику аналізу результативності дослідницької діяльності принципи Лейденського маніфесту наукометрії, в яких закладено пріоритет експертної оцінки над «нумерологічними» показниками;
- редакціям наукових періодичних видань слід розробити заходи щодо переходу на міжнародні видавничі стандарти для входження вітчизняної періодики до міжнародних бібліометричних і науково-інформаційних систем.

Леонід Костенко,
канд. техн. наук, зав. відділу НБУВ
Олександр Жабін,
наук. співробітник НБУВ